

ROCZNIK TOMISTYCZNY
12 (2023) 2

700 ROCZNICA KANONIZACJI
ŚW. TOMASZA Z AKWINU

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 2

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 2

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Michał Zembrzusi, Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Arkady Rzegocki, Jerzy Nitychoruk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam

RECENZENCI / REVIEWERS

Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Piotr Roszak, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Ignacy Dec, Paul J. Cornish, Imelda Chłodna-Błach, Marcin Bukała, Henryk Anzulewicz

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Joanna Pyłat, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Biegańska-Bartosiak

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2023

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Partner Fundacja PZU

FUNDACJA

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji (Artur Andrzejuk).....	9
------------------------------------	---

Recenzowanie w nauce

Z Antonim B. Stępnem rozmawia Artur Andrzejuk.....	11
--	----

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk

Dowodzenie istnienia Boga w metafizyce Tomasza z Akwinu. Problem „drogi z przyczynowości sprawczej” (<i>ex causa efficientis</i>).....	19
--	----

Tomasz Pawlikowski

Czy św. Tomasz z Akwinu korzystał z <i>De veritate</i> Roberta Grosseteste’a? Punkty styczne w nauczaniu o prawdzie obu myślicieli	33
--	----

Michał Zembrzuski

Metafizyka substancji duchowych w <i>Quaestiones de spiritualibus creaturis</i>	55
---	----

Henryk Majkrzak

Cuda Jezusa Chrystusa w objaśnieniu św. Tomasza z Akwinu.....	75
---	----

Artur Andrzejuk

Antropologia filozoficzna w teologii św. Tomasza z Akwinu.....	87
--	----

Magdalena Płotka

Tomasz z Akwinu o gniewie i jego moralnym uzasadnieniu w <i>S. th.</i> I-II, q. 46-48 i II-II, q. 158	103
---	-----

Izabella Andrzejuk

Problematyka kontemplacji w tekstach Tomasza z Akwinu. Wybrane zagadnienia.....	115
---	-----

Małgorzata Łuszczczyńska

<i>Ius et lex</i> , czyli rozważania świętego Tomasza z Akwinu nad prawem.....	129
--	-----

Bartosz Zalewski

Podmiot legitymowany do tworzenia prawa według św. Tomasza z Akwinu. Próba egzegezy <i>Summy teologii</i> I-II, q. 90, a. 3	149
---	-----

Adam Machowski

Aktualność filozofii politycznej Akwinaty. Ostrzeżenia epistemologiczne z XIII wieku	163
--	-----

Bartosz Adamski

Gdyby miłość była konieczna. Kilka uwag o konieczności miłości i wolności Boga w dziele stworzenia według św. Tomasza z Akwinu	181
--	-----

Przemysław Artemiuk

Dlaczego teolog fundamentalny powinien czytać św. Tomasza z Akwinu?.....	191
--	-----

Jacek Banaś

Św. Tomasz z Akwinu o znaczeniu prawdy i mądrości oraz roli nauczyciela w zdobywaniu wiedzy, czyli co ważnego może wnieść filozof średniowieczny do współczesnej edukacji.....	215
--	-----

Bożena Listkowska	
Miłość niemożliwa? Analiza ujęć relacji człowiek-zwierzę w filozofii św. Tomasza z Akwinu i tomizmie konsekwentnym Mieczysława Gogacza	227
Martyna Kozakiewicz	
Czy Joseph Ratzinger zajmował się teologią Akwinaty?	247
Dawid Lipski	
Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Pecham’s Arguments	261
Valentine Aghoghophia Ovie	
Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary	271

Edycje i tłumaczenia

Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski	
Matteo Liberatore i jego metafizyka. Wstęp do tłumaczenia	285
Matteo Liberatore	
Metaphysica generalis seu ontologia / Metafizyka ogólna albo ontologia	291

Sprawozdania i recenzje

Dominika Rejewska	
Sprawozdanie. Sympozjum tomistyczne w 700-lecie kanonizacji św. Tomasza z Akwinu	331
Michał Zembrzusi	
Tomizm na XII Polskim Zjeździe Filozoficznym w Łodzi	343
Katarzyna Werkowicz	
Tożsamość lidera i jego etyczna formacja. Recenzja: Piotr Paweł Orłowski, <i>Tożsamość lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu św. Tomasza z Akwinu o rządach Bożych (S.Th., I, 103-119)</i>, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022	347
Artur Andrzejuk	
Wśród ksiązek o Tomaszu z Akwinu. Recenzja: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i>, tłum. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginał: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i>, London and New York 2003).	367
Ewa A. Pichola	
Realizacja zadań edukacyjnych i wychowawczych przez nauczyciela filozofii w szkole średniej. Recenzja książki Agnieszki Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i>, Warszawa 2021, s. 254	387
Nota o Autorach	395

Table of Contents

Editorial (Artur Andrzejuk)	9
Peer review in science	
Artur Andrzejuk's Interview with Antoni B. Stępień	11

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk	
Proof for the Existence of God in Metaphysics of Thomas Aquinas. Problem of "the efficient cause" (<i>ex causa efficientis</i>).....	19
Tomasz Pawlikowski	
Does St. Thomas Aquinas Used Robert Grosseteste's <i>De veritate</i> ? Common Elements in Their Teaching About the Truth.....	33
Michał Zembrzuski	
The Metaphysics of the Spiritual Substances in <i>Quaestiones de spiritualibus creaturis</i>	55
Henryk Majkrzak	
Miracoli di Gesu Cristo secondo san Tommaso d'Aquino	75
Artur Andrzejuk	
Philosophical Anthropology in Theology of St. Thomas Aquinas.....	87
Magdalena Płotka	
Thomas Aquinas on Anger and its Moral Justification (<i>S. th I-II, q. 46-48 and II-II, q. 158</i>)	103
Izabella Andrzejuk	
Problem of Contemplation in the Texts of Thomas Aquinas. Chosen Aspects	115
Małgorzata Łuszczczyńska	
<i>Ius et lex</i> , or the Thoughts of Saint Thomas Aquinas on Law.....	129
Bartosz Zalewski	
A Legislator According to St. Thomas Aquinas. An Attempt at Exegesis of <i>Summa theologiae</i> I-II, q. 90, a.3	149
Adam Machowski	
The actuality of Aquinas' Political Philosophy. Epistemological Warnings from the Thirteenth Century	163
Bartosz Adamski	
If Love was Necessary. A Few Words on the Necessity of Love and the Freedom of God in the Act of Creation in St. Thomas Aquinas	181
Przemysław Artemiuk	
Why a fundamental Theologian Should Read St. Thomas Aquinas?.....	191
Jacek Banas	
St. Thomas Aquinas on the Importance of Truth and Wisdom and the Role of a Teacher in Acquiring Knowledge, or what the Medieval Philosopher Can Bring to Modern Education.....	215

Bożena Listkowska	
Impossible love? Analysis of the Human-Animal Relationship in the Philosophy of St. Thomas Aquinas and Consequential Thomism of Mieczysław Gogacz	227
Martyna Kozakiewicz	
Was Joseph Ratzinger Involved in the Study of Aquinas' Theology?.....	247
Dawid Lipski	
Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Pecham's Arguments.....	261
Valentine Aghoghophia Ovie	
Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary.....	271

Editions and Translations

Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski	
Matteo Liberatore and his metaphysics. Introduction to translation	285
Matteo Liberatore	
Metaphysica generalis seu ontologia / General Metaphysics or Ontology.....	291

Reports and Reviews

Dominika Rejewska	
Report. Thomistic Symposium on the 700th Anniversary of the Canonization of St. Thomas Aquinas	331
Michał Zembruski	
Thomism at the 12th Polish Philosophical Congress in Łódź	343
Katarzyna Werkowicz	
Leader's Identity and Ethical Formation. Review: Piotr Paweł Orłowski, <i>Tożsamość lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu św. Tomasza z Akwinu o rządach Bożych (S.Th., I, 103-119)</i> , Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022	347
Artur Andrzejuk	
Among the Books On Thomas Aquinas. Review: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i> , transl. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginal: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i> , London and New York 2003).....	367
Ewa A. Pichola	
Implementation of Educational and Pedagogical Tasks by a Philosophy Teacher in High School. The Review of the Book by Agnieszka Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i> , Warszawa 2021, s. 254	387
Note about authors.....	395

Recenzowanie w nauce

O pisaniu recenzji naukowych, ich kryteriach i zwyczajach
związanych z recenzowaniem,
z Antonim B. Stępiem rozmawia Artur Andrzejuk

Artur Andrzejuk: *Panie Profesorze, jakiś czas temu rozmawialiśmy w „Roczniku Tomistycznym” (RT 4 z 2015) o kształceniu filozoficznym, o poszczególnych etapach i formach tego kształcenia. Dzisiaj chcielibyśmy się chwilę zatrzymać nad bardziej technicznymi sprawami, do których należy sposób przygotowywania recenzji, zarówno recenzji prac dyplomowych, recenzji do stopni naukowych, jak i w ogóle pisania recenzji omawiających czy dyskusyjnych różnych publikacji, jak książki czy artykuły, a także recenzji wydawniczych. Szczególnie w odniesieniu do recenzji do stopni naukowych jest bardzo duże zamieszanie, ponieważ (na przykład w odniesieniu do habilitacji) ministerstwo mniej więcej co dwa lata zmienia rozporządzeniem ministra katalog wymagań, które recenzent powinien w swojej opinii uwzględnić.*

Na szczęście recenzenci się tym nie kierują, bo nie odszukują tych co chwila zmienianych szczegółowych wytycznych, gdyż jest pewna tradycja struktury takich recenzji, czyli tego, co powinno się w nich znaleźć.

Chciałbym zacząć od pytania o recenzję pracy magisterskiej, pracy, która kończy studia. Na co tutaj należy zwrócić uwagę i co jest podstawą oceny magisterium według Pana Profesora?

Antoni B. Stępień: Zasadniczą sprawą w pracy magisterskiej, która nie jest jeszcze rozprawą naukową, jak to niektórzy mówią, jest ukazanie, że autor zdobył warsztat, że dysponuje umiejętnościami badawczymi, związanymi z daną dziedziną, która jest tematem pracy magisterskiej. Czyli jak autor pisze na tematy metafizyczne, to opano-

wał aparaturę metafizyczną, zna literaturę metafizyczną i tak dalej, a jak pisze na tematy teoriopoznawcze to wie, co to jest teoria poznania, zna najnowszą literaturę na ten temat, zna historię problematyki i tak dalej. Chodzi więc o takie wstępne wiadomości i o warsztat, czyli że autor opanował właściwą metodę naukową stosowaną w danej dziedzinie. Od pracy magisterskiej nie żąda się żadnej nowości, czyli żeby magistrant coś nowego zrobił, wymyślił nową argumentację czy postawił nową tezę. Chodzi zaś o to, żeby student wziął jakiś ważny w danej dziedzinie problem i pokazał, że ma opanowany warsztat umożliwiający podejście do tego problemu i rozważenie go. W opinii o pracy magisterskiej na wstępie powinno być jakieś streszczenie, poinformowanie o tematyce, ukazujące, że autor jest w danej dziedzinie odczytany, że zna literaturę. Ponadto powinna być tam informacja, jaką metodę stosuje i rozstrzygnięcie, na ile jest to właściwa lub niewłaściwa metoda do opracowania tego tematu czy tego problemu, który porusza w pracy.

Artur Andrzejuk: *Jakie są według Pana Profesora kryteria oceny takiej pracy?*

Antoni B. Stępień: Magistrant musi pokazać właśnie, że wie, o czym pisze, że zna tematykę, zna literaturę i wie, jaką metodą należy się posłużyć, żeby zająć się tym tematem i go odpowiednio przeanalizować.

Artur Andrzejuk: *W formularzu, który dzisiaj obowiązuje przy ocenie pracy magisterskiej jest pytanie o to, czy praca wnosi coś nowego, czyli wynikałoby z tego, że praca magisterska może zawierać pewne naukowe novum.*

Antoni B. Stępień: Oczywiście. Są prace magisterskie, które są prawie na poziomie prac doktorskich, ale to jest przypadek, to nie jest wymóg. Wymogiem jest pewna wiedza oraz swobodne i trafne operowanie warszatem.

Artur Andrzejuk: *I wobec tego: praca doktorska.*

Antoni B. Stępień: W pracy (rozprawie) doktorskiej istotne jest jakieś naukowe *novum*. Polega ono albo na sposobie sformułowania problemu, albo na ocenie dotychczasowego stanu badań, albo na postawieniu nowej tezy, albo zaprezentowaniu nowej argumentacji, a więc na przeprowadzeniu pewnej polemiki w zakresie tych wszystkich kwestii. Rozprawa doktorska musi więc zawierać we wstępie najpierw dokładne ujęcie problemu, pokazanie historii tego problemu, wskazujące na znajomość literatury, następnie powinien być wybór właściwej metody i w rezultacie albo obalenie jakiejś argumentacji, albo sformułowanie nowej argumentacji, albo postawienie nowej tezy. Choć niekoniecznie musi to być nowa teza, ale wystarczy, jak jest nowa argumentacja albo obalenie argumentów dotychczas uważanych za ważne.

Artur Andrzejuk: *A co powinno się znaleźć w recenzji rozprawy doktorskiej?*

Antoni B. Stępień: W recenzji doktoratu powinny być wypunktowane te wszystkie wymienione przed chwilą wymogi, to znaczy, czy wiadomo, że autor jest oswojony z tematem, z całą dziedziną, a w niej z problemem, który podejmuje. Bo praca doktorska powinna być skierowana na pewien problem, skoncentrowana na pewnym określonym temacie i na ten temat musi być

owa nowość, o którą w doktoracie chodzi. Recenzji doktorskiej nie powinno się pisać tak, że głównie streszcza się doktorat i przy okazji coś się powie. Porządnie zrobiona recenzja doktorska dzieli na się dwie części, z których pierwsza stanowi jej charakterystykę formalną, a druga – ocenę merytoryczną. Charakterystyka formalna odnosi się do takich spraw jak sam temat, jego sformułowanie, odzwierciedlenie w strukturze rozprawy i sama ta struktura, ponadto język i wszystko, co się wiąże z pisaniem: komunikatywność, przejrzystość, odpowiednia dokumentacja w przypisach i tak dalej. Ocena merytoryczna dzieli się na immanentną, w której się odpowiada na pytanie, czy autor zrealizował swoje zamierzenia, oraz transcendentną, w której dokonuje się oceny tezy doktorskiej: czy jest prawdziwa, czy argumentacja jest prawidłowa, no i... czy sam temat jest ważny i nowy. Ponadto należy ocenić pracę z referowania stanu badań, czyli erudycję autora. Najważniejsza jest jednak ocena naukowego *novum*, traktowanego zresztą dość szeroko. Może być to – powtórzmy – nowa teza, nowa argumentacja, a nawet uporządkowanie wiadomości na dany temat lub usytuowanie go na nowym tle problemowym. Recenzję powinna kończyć jednoznaczna ocena.

Od recenzji rozprawy doktorskiej pisanej przez recenzenta powołanego do jej oceny różni się opinia promotora, który raczej „propaguje” pracę, wobec czego nie musi wytykać błędów. Ponadto krótko przedstawia samego doktoranta.

Artur Andrzejuk: *Bardzo często słyszy się opinię, że recenzenci myślą recenzję*

doktoratu z recenzją wydawniczą. Wobec tego chciałbym zapytać o recenzję wydawniczą, jak według Pana Profesora, powinna ona wyglądać?

Antoni B. Stępień: Zasadniczym celem recenzji wydawniczej jest poinformowanie wydawcy, czy warto recenzowaną publikację wydać czy też nie. Daną publikację może być warto wydać albo ze względów finansowych, albo ze względu na wagę problemu, czyli ocenia się, czy problem jest na tyle ważny, że warto publicznie zademonstrować sposób ujęcia tego problemu czy jakiegoś tematu. I to jest główny akcent recenzji wydawniczej. Ta wartość pracy może polegać na randze zawartości albo argumentacji, albo że autor w ogóle się zajął całościowo pewną sprawą, że próbował dokonać syntezy na jakiś temat, omówić jakiś problem. W każdym razie w recenzji wydawniczej chodzi przede wszystkim o to, czy warto publikować daną pracę, czy zawiera ona coś interesującego, co należałoby opublikować. Przygotowując recenzję wydawniczą, zwraca się uwagę na następujące pytania: o czym jest praca (główny temat i teza pracy), czy jej struktura jest przejrzysta, czy temat opracowany jest właściwie pod względem merytorycznym. Następnie należy się zastanowić, jaki pożytek będzie z jej opublikowania, i w konkluzji zawrzeć odpowiedź na zasadnicze pytanie takiej recenzji, a mianowicie czy recenzowana praca zasługuje na opublikowanie. Oczywiście, gdy czyta się daną pracę, to wtedy można zwrócić uwagę na różne rzeczy niejako po drodze (tu się krzyżują różne sprawy), ale główny cel takiej recenzji jest inny.

Artur Andrzejuk: *No i recenzja habilitacyjna: Czym ona różni się od recenzji doktoratu?*

Antoni B. Stępień: No właśnie, bardzo często habilitacja to jest gorszy doktorat danego autora. Więc przede wszystkim praca habilitacyjna powinna wносить coś nowego, nie na temat jakiegoś jednostkowego problemu, tylko dla całej dziedziny nauk, powinna być ważna dla pewnej dziedziny naukowej. Więc nie można powiedzieć, że praca habilitacyjna to jest druga praca doktorska na jakiś nowy temat. W pracy habilitacyjnej przeważają pewne syntezy, albo taki problem, który ważny jest dla całej dziedziny, czyli jakiś problem węzłowy, i wtedy przedmiotem rozprawy habilitacyjnej może być problem, ale taki, który angażuje właściwie całą dziedzinę nauk. I to jest zasadnicza różnica pomiędzy doktoratem i habilitacją. I wobec tego to musi mieć swoje odzwierciedlenie w recenzji habilitacyjnej, która ponadto odnosi się szerzej do dorobku naukowego habilitanta i udziału w życiu naukowym danego środowiska. Wobec tego elementy recenzji habilitacyjnej są następujące. Najpierw dość krótko, ale nie ogólnikowo, przedstawia osobę habilitanta, zwracając uwagę na jego działalność naukową, publikacje, aktywność dydaktyczną, ewentualną działalność organizacyjną na rzecz nauki. Na wstępie lub na zakończenie tej części należy wspomnieć ogólnie o charakterze dorobku naukowego habilitanta i ocenić ten dorobek.

Recenzja samej rozprawy habilitacyjnej powinna zawierać krytyczną jej analizę, szczególnie w odniesieniu do nowości naukowych i wagi podję-

tych badań dla danej dziedziny nauki. Ważne jest bowiem, aby samodzielny pracownik naukowy (a takim się staje doktor po habilitacji) nie był znawcą jednego tematu. Dalej recenzja habilitacyjna zbudowana jest według tradycyjnego schematu. Najpierw więc zawiera streszczenie, wykazujące główny wątek pracy i uzasadniające jej strukturę, następnie przeprowadza się ocenę formalną pracy, wskazując na jej pozytywne i negatywne, a następnie ocenę merytoryczną, również wypunktowując zalety i wady pracy. W podsumowaniu, jeśli recenzja jest pozytywna, stwierdza się, że wady i usterki nie umniejszają wartości pracy.

Artur Andrzejuk: *Ostatnią recenzję, jaką się pisze, jest recenzja do tytułu profesorskiego. Czym powinna się charakteryzować?*

Antoni B. Stępień: Trzonem takiej recenzji musi być rozstrzygnięcie, czy działalność pisarska i dydaktyczna kandydata jest owocna. Można wskazać, że na przykład rozszerzył tematykę zainteresowań, że nauczył pewnych metod, że podjął w swojej twórczości tematy dotychczas zaniedbane albo niedocenione i tak dalej. A więc ocenia się dotychczasową twórczość i działalność kandydata oraz – że tak powiem – ich owoce dydaktyczne i naukowe.

Artur Andrzejuk: *I jeszcze na koniec chciałem zapytać o recenzje w czasopiśmie, czyli takie, które ukazują się w dziale recenzji. Dzisiaj bardzo często spotykamy się z recenzjami, które są pewnymi komunikatami na temat publikacji.*

Antoni B. Stępień: To zależy od tego, w jakim czasopiśmie się ją umieszcza – naukowym czy innym – czy coś

się chce osiągnąć. Ale przede wszystkim taka recenzja musi odpowiednio streścić zawartość publikacji oraz zaznaczyć jej wagę, np. gdy zawiera jakąś nowość, gdy ma znaczenie współcześnie. Trzeba się też liczyć z charakterem odbiorcy pisma, w którym się publikuje.

Artur Andrzejuk: *Czy recenzując jakąś większą całość, na przykład książkę, można zdaniem Pana Profesora podjąć polemikę tylko z jakąś jedną tezą, z jakimś jednym zagadnieniem?*

Antoni B. Stępień: Nie, raczej nie powinno być tak, że gdy książka zawiera na przykład trzy rozdziały, to recenzja zajmuje się tylko jednym. Trzeba odnieść się do wszystkiego, chociaż oczywiście nierównomiernie, bo to zależy albo od kompetencji recenzenta, albo od wagi tych części składowych. No, ale recenzja musi poinformować o całości. Recenzent może powiedzieć: z takich to, a takich względów zajmuje się szczegółowej daną sprawą albo dlatego, że recenzent jest specjalistą od tego tematu, albo uważa, iż tam jest coś ciekawego, wartego odnotowania.

Artur Andrzejuk: *A polemiki?*

Antoni B. Stępień: Tadeusz Czeżowski, który według Izydory Dąbskiej był najbardziej podobnym do Twardowskiego jego uczniem, redagując „Ruch Filozoficzny”, przyjmował zasadę, że w polemikach umożliwia się dyskusję po dwie wypowiedzi. Na przykład, gdy na recenzję książki zareaguje jej autor, to recenzentowi umożli-

wia się odpowiedź na tę reakcję. W ten sposób każdy z nich dwa razy zabiera głos: autor wypowiada się w recenzowanej książce i w odpowiedzi na recenzję, recenzent – w recenzji i w odpowiedzi na zareagowanie autora. Dalej dyskusję można, według Czeżowskiego, kontynuować tylko pod warunkiem, że dyskutanci wprowadzą jakiś nowy temat lub problem. W przeciwnym wypadku dyskusję się zamyka. Pamiętam, że gdy artykuł Romana Ingardena o poznaniu cudzej psychiki skrytykował Tadeusz Witwicki (syn i uczeń Władysława Witwickiego) i Ingarden mu odpowiedział, a Witwicki ustosunkował się do tej odpowiedzi, to Czeżowski nie pozwolił Ingardenowi dalej ciągnąć tej polemiki, ponieważ kolejna odpowiedź Ingardena nie wносиła, zdaniem Czeżowskiego, nic nowego. Podobnie, gdy uczeń Czeżowskiego, Leon Gumański, wydał książkę *Istnienie i logika*, a ja napisałem w „Ruchu Filozoficznym” jej recenzję, na którą Gumański zareagował, a ja zaś mu odpowiedziałem, to kolejnej polemiki w tej sprawie Czeżowski od Gumańskiego nie przyjął (Gumański napisał wtedy prywatny list, na który mu odpisałem). Takie były to zwyczaje, które warto także i dziś respektować.

Artur Andrzejuk: *W ten sposób wy-czerpaliśmy chyba temat recenzowania w nauce. Bardzo dziękuję Panu Profesorowi za rozmowę.*

Kwiecień 2023

Nota o Autorach

Bartosz Adamski – ks. mgr, absolwent Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Toruńskiej. Studia filozoficzno-teologiczne ukończył na Wydziale Teologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł zawodowy magistra teologii na podstawie pracy pt. „*In libertatem vocati*” (Ga 5, 13). *Wolność w Chrystusie w świetle piątego rozdziału „Super Epistolam S. Pauli Apostoli ad Galatas lectura” św. Tomasza z Akwinu.* Za pracę tę otrzymał Nagrodę im. prof. Mieczysława Gogacza (laureat X edycji). Obecnie pełni funkcję prefekta roku propedeutycznego w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Toruńskiej.

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny Rocznika Tomistycznego. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się filozofią bytu, antropologią filozoficzną i etyką. Jest uczniem (i następcą na Katedrze) Profesora Mieczysława Gogacza.
Nr ORCID: 0000-0002-7926-4070

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca filozofii w Akademii Białskiej im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, Polskiego Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej oraz redakcji „Rocznika Tomistycznego”. Jest autorką ponad osiemdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół historii filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska), etyki, klasycznej teorii człowieka, filozoficznych podstaw mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021) oraz *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu*, (Warszawa 2021).
Nr ORCID: 0000-0002-4961-2580

Przemysław Artemiuk – ks. prof. ucz., dr hab., teolog fundamentalny, adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Ostatnio opublikował monografię *Kim jest papież w Kościele? Szkice z teologii prymatu* (Płock 2022), a także zredagował tomy studiów *Odcienie polskiego katolicyzmu* (Płock 2022) oraz *Hermeneutyka i apologia. W kręgu myśli teologicznej ks. Henryka Seweryniaka* (Płock 2022).
Nr ORCID: 0000-0001-5337-0329

Jacek Banaś – nauczyciel, etyk; zastępca dyrektora Departamentu Kształcenia Ogólnego i Podstaw Programowych (MEiN).

Magdalena Bejm – magister filologii klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 2020 roku asystent dydaktyczny w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, prowadzi lektorat języka łacińskiego i greki starożytnej. Główne kierunki zainteresowań naukowych: mediewistyka, literatura nowołacińska XVI wieku, edytorstwo. Przygotowuje edycję cap. XXXIX-XL *Victoria Deorum, sive veri herois eductio* S.F. Klonowica wraz z komentarzem edytorskim.

Marcin M. Grabowski – absolwent filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą metafizyka tomistyczna, historia filozofii starożytnej i chemia organiczna.
Nr ORCID: 0009-0009-1072-2641

Martyna Kozakiewicz – mgr; doktorantka w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na kierunku nauk teologicznych.

Dawid Lipski – dr; adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw Penitencjarystyki Akademii Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel dyplomowany etyki w szkole podstawowej i średniej.
Nr ORCID: 0000-0003-2136-0622

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Lowańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: *Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów*, *Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów* i *Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów*. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.
Nr ORCID: 0000-0002-6635-5934

Małgorzata Łuszczynska – dr hab., prof. ucz. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, pracownik w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Jest autorem licznych publikacji naukowych z zakresu filozofii prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych. Zainteresowania naukowe oscylują wokół problematyki społecznej nauki Kościoła katolickiego, tomizmu, myśli politycznej i prawnej średniowiecza, normatywizmu i jego krytyki, rozwoju filozofii prawa w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce. Członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Myśli Politycznej. Redaktor czasopisma „Annales UMCS sekcja G (Ius)”.
Nr ORCID: 0000-0002-4387-8820

Adam Machowski – ks. dr, wykładowca filozofii i etyki w Akademii Jagiellońskiej w Toruniu. Obronił doktorat z teologii poświęcony moralno-etycznym aspektom *De regno* Tomasza z Akwinu i doktorat z filozofii na Universidad de Navarra zatytułowany *Participatio politica en Tomás de Aquino* będący interpretacją filozofii politycznej Akwinaty zawartej w *Komentarzu do „Polityki”* i w *Sumie teologicznej*. Autor wielu artykułów odnoszących się do doktryny społecznej i politycznej Tomasza z Akwinu. Ostatnio głównym tematem badań są studia komparatystyczne nad sprawnościami moralnymi u Akwinaty i Konfucjusza – książka: *Cnoty społeczne u Konfucjusza i Tomasza z Akwinu. Studium porównawcze nad sprawnościami moralnymi Wschodu i Zachodu*.
Nr ORCID: 0000-0003-0681-0728

Henryk Majkrzak SCJ – doktor habilitowany teologii dogmatycznej, doktor teologii życia wewnętrznego i doktor filozofii człowieka, kierownik Sekcji Filozoficznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego oraz członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego i Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu, miłośnik dzieł i nauczania św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu i innych doktorów Kościoła. Wieloletni wykładowca w Wyższym Seminarium Misyjnym Księży Sercanów w Stadnikach oraz w różnych uczelniach kościelnych Krakowa i okolic, współpracujący z wieloma czasopismami naukowymi, autor ponad 140 publikacji, w tym 18 książek. Swoją działalnością wspiera rodzinę, patriotyzm i pamięć o Żołnierzach Wyklętych, czyli Niezłomnych.

Konstanty J. Milancej – student filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą historia scholastycznej filozofii naturalnej i metafizyki.

Nr ORCID: 0009-0000-9575-8217

Valentine Aghoghophia Ovie – ks. mgr, związany z Zakonem św. Augustyna w prowincji nigeryjskiej (urodził się w Lagos w Nigerii). W 2012 roku uzyskał na Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu w Makurdi w stanie Benue licencjat z filozofii, a w 2017 roku na Uniwersytecie św. Augustyna w Jos, w stanie Plateau licencjat z teologii. Pogłębiając swoje naukowe zainteresowania studiował teologię uzyskując w 2022 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie tytuł magistra teologii dogmatycznej. Obecnie kończy swoją rozprawę doktorską z teologii dogmatycznej. Ponadto od sześciu lat pracuje jako wikariusz w Archidiecezji Warszawskiej, zajmując się anglojęzyczną społecznością katolicką. Publikuje artykuły na tematy teologiczne związane z angelologią, kosmogonią, mariologią i epistemologią.

Tomasz Pawlikowski – dr hab., pracownik naukowy w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Opublikował kilkadziesiąt tekstów naukowych w formie artykułów, recenzji lub monografii, głównie z zakresu filozofii, z których największe znaczenie ma książka *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu* (2013). Jest ponadto autorem 127 haseł w Powszechnej Encyklopedii Filozofii i 32 w Encyklopedii Filozofii Polskiej. Podejmuje także tematy związane z historią księgozbiorów.

Nr ORCID: 0000-0003-0618-611X

Ewa Agnieszka Pichola – dr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat z filozofii obroniła w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy, w której analizowała dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w jego pismach. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a szczególnie filozoficznymi podstawami koncepcji psychologicznych oraz antropologicznymi aspektami prawdy.
Nr ORCID: 0000-0001-6078-7384

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Pełni funkcję z-cy dyrektora Instytutu Filozofii oraz z-cy przewodniczącego Rady Dyscypliny Filozofia. Jest ponadto z-cą redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego i członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Zainteresowania naukowe M. Płotki skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książek: *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013), *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI wieku* (Warszawa 2016) oraz *Tomasz z Akwinu o przyjemności*, (Warszawa 2021). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: 0000-0002-6993-2178

Dominika Rejewska – studentka filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pracę dyplomową poświęca zagadnieniom ontologii dzieła sztuki u Hansa-Georga Gadamera.

Jan Siwierski – studiuje na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym. Do jego zainteresowań należą metafizyka, logika i filozofia nauki.

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował: fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej

dotyczącej świata. Jego teorię poznania określa się mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie – aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Elementy filozofii*; *Wprowadzenie do metafizyki*; *O metodzie teorii poznania*; *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne*; *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy).

Bartłomiej Uzar – student Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe oscylują między metafizyką i logiką, zwłaszcza w kontekście scholastycznym, neoscholastycznym i analitycznym. Nr ORCID: 0000-0002-2240-1310

Katarzyna Werkowicz – mgr fizjoterapii i filozofii. Absolwentka studiów licencjackich i magisterskich na Akademii Wychowania Fizycznego oraz na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W jej dorobku, znajdują się prace naukowe z obszaru medycyny i filozofii. Analizowała takie problemy jak: wstyd w relacji lekarz – pacjent oraz antropologia zawarta w polskim Kodeksie Etyki Lekarskiej.

Bartosz Zalewski – dr, adiunkt adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Pracę doktorską pt. „*Humanitas*” w ustawodawstwie Konstantyna Wielkiego obronił z wyróżnieniem 2020 roku. Jest członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Jego zainteresowania naukowe dotyczą wpływu chrześcijaństwa na prawo rzymskie w okresie późnoantycznym, rzymskiego prawa karnego i jego

receptji w Europie średniowiecznej oraz wczesnonowoczesnej, myśli polityczno-prawnej św. Tomasza z Akwinu.

Nr ORCID: 0000-0001-7508-354X

Michał Zembrzusi – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pełni funkcję Zastępcy Przewodniczącego Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest dyrektorem serii wydawniczej „Biblioteka Rocznika Tomistycznego”. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możnościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku wydał monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możnościowego i czynnego*. Jest autorem przekładów: *Tomasz z Akwinu, Komentarz do De hebdomadibus Boecjusza*, (Warszawa 2021) oraz *Tomasz z Akwinu, Kwestia o substancjach duchowych*, (Warszawa 2023).

Nr ORCID: 0000-0003-4647-479X